

ВІДГУК

офіційного опонента доктора юридичних наук, доцента Шевченко Любові Василівни на дисертацію Гайдая Сергія Сергійовича «Публічне адміністрування у сфері захисту земельних ресурсів України», поданої на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Ступінь актуальності обраної теми. Земля є базовим елементом природно-ресурсного потенціалу держави, просторовою основою суспільного розвитку, матеріальною передумовою здійснення господарської діяльності та гарантією продовольчої й екологічної безпеки. Водночас інтенсивна урбанізація, зміни клімату, деградаційні процеси ґрунтів, техногенне навантаження, нераціональне землекористування та наслідки воєнних дій зумовлюють системне погіршення якісного стану земельного фонду.

Основними стратегічними цілями суспільства є підвищення рівня суспільної екологічної свідомості, поліпшення стану довкілля в цілому, безпечне для людини середовище, інтеграція української системи охорони довкілля до світової, збереження біорізноманіття. Задля цього Україна має орієнтуватися на політику Європейського Союзу в цій сфері та зробимо все для підписання з ЄС угоди про фінансову підтримку природоохоронного сектору в Україні.

У XXI столітті в Україні спостерігається суттєве погіршення стану земельних ресурсів, який характеризується суттєвим погіршенням якісних показників, що зумовлено комплексним впливом воєнних, техногенних, кліматичних та антропогенних чинників. Земля як основний компонент національного природно-ресурсного потенціалу та базис продовольчої безпеки держави зазнає деградаційних процесів, серед яких особливої гостроти набули хімічне забруднення ґрунтів, порушення їхньої структури внаслідок бойових дій, мінування територій, ерозійні явища, виснаження гумусного шару, а також негативні наслідки нераціонального землекористування. В умовах збройної агресії проти України масштаби

пошкодження та забруднення земель істотно зросли, що створює довгострокові екологічні, економічні та соціальні ризики. Забруднення ґрунтів важкими металами, залишками вибухових речовин, нафтопродуктами та іншими токсикантами становить загрозу не лише для аграрного виробництва, але й для здоров'я населення та екологічної безпеки держави загалом. Одночасно кліматичні зміни посилюють процеси опустелювання, зменшення вологозабезпечення та зростання частоти екстремальних погодних явищ, що ускладнює відновлення порушених земель.

За таких умов особливої актуальності набуває формування ефективної системи публічного управління у сфері захисту та відновлення земельних ресурсів, удосконалення нормативно-правового забезпечення, впровадження сучасних механізмів моніторингу, рекультивациі та екологічного контролю. Необхідність наукового обґрунтування підходів до відновлення земель, адаптації національної політики до міжнародних стандартів сталого розвитку та інтеграції екологічних пріоритетів у процес повоєнної відбудови держави зумовлює високу теоретичну й практичну значущість обраної теми дисертаційного дослідження.

Натомість, дослідження сучасного стану проблеми захисту земельних ресурсів в Україні є вкрай важливим і необхідним та потребує розробки ґрунтовних теоретичних та впровадження практичних пропозицій, у тому числі й на основі міжнародного досвіду.

Слід зазначити, що публічне адміністрування сферою захисту земельних ресурсів в Україні взагалі не була предметом окремого дослідження, а розглядалася фрагментарно, в рамках формулювання захисту водних, земельних надр, повітряного простору тощо. Недостатність наукового опрацювання вищезазначеного питання спричинило об'єктивну потребу в поглибленні теоретико-методологічних та прикладних засад, а отже й потребу окремого дослідження, з урахуванням особливостей сьогодення, що й зумовило актуальність цієї теми. Науково-теоретичним підґрунтям дослідження становитимуть праці вітчизняних і зарубіжних науковців: Б. Авер'янова, І. Андрущенко, О. Бандурка, А. Блага, В. Брижик,

І. Булик, І. Бухтіярової, А. Волощук, І. Гайдамашко, В. Галунька, Г. Горбової, Б. Головкіна, А. Губко, Т. Журавель, О. Кочемировської, Л. Крижної, О. Кузьменко, В. Колпакова, Т. Коломоєць, К. Левченко, Ю. Лисюк, І. Лубенець, О. Мартиненко, І. Пастуха, Ю. Приколотіна, Р. Сербина, О. Стрельченко, А. Суббота, Г. Христова, Х. Ярмакі. Попри значний науковий доробок учених, цілісного й комплексного дослідження, присвяченого питанням публічного адміністрування у сфері захисту земельних ресурсів, наразі не існує.

Недостатній рівень наукового обґрунтування публічного адміністрування у сфері захисту земельних ресурсів, недосконалість механізмів публічного адміністрування у вказаній сфері зумовили необхідність комплексного вивчення та дослідження публічного адміністрування у сфері захисту земельних ресурсів в Україні.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційне дослідження узгоджується з основними положеннями Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, ратифікованої Законом України від 16 вересня 2014 року № 1678-VII; Всеєвропейської Стратегії збереження біологічного та ландшафтного різноманіття, прийнятої від 23 жовтня 1995 року; Конвенції про охорону біологічного різноманіття від 1992 року, ратифікованої Україною від 29 листопада 1994 року; Стратегії екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату на період до 2030 року, затвердженої розпорядженням Кабінет Міністрів України від 20 жовтня 2021 р. № 1363-р; Стратегії державної екологічної політики України на період до 2030 року, затвердженої Законом України від 28 лютого 2019 року № 2697-VIII; Стратегії реформування системи державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів на період до 2029 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2025-2027 роках, затвердженої розпорядженням Кабінет Міністрів України від 25 червня 2025 р. № 625-р; Операційного плану реалізації Стратегії екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату на період до 2030 року, затвердженого

розпорядженням Кабінету Міністрів України від 20 жовтня 2021 р. № 1363-р; Національного плану з охорони навколишнього природного середовища до 2025 року, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 21 квітня 2021 р. № 443-р; Національного плану дій щодо боротьби з деградацією земель та опустелюванням, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30 березня 2016 р. № 271-р (із змінами, внесеними згідно з Постановами Кабінетами Міністрів України № 1299 від 09 грудня 2021 року). Таким чином, дисертаційна робота спрямована на комплексне вивчення та впровадження механізмів державної екологічної політики в контексті національного та європейського законодавства, що забезпечує реалізацію стратегічних пріоритетів України у сфері захисту земельних ресурсів до 2030 року. Роботу підготовлено відповідно до Тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2025–2029 роки, затвердженої наказом Міністерства внутрішніх справ від 21 травня 2024 року № 326. Тема дисертації затверджена Вченою радою Національної академії внутрішніх справ 26 вересня 2023 року (протокол № 20).

Достовірність та обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані авторкою, у своїй більшості є обґрунтованими та переконливими. При їх обґрунтуванні використане широке коло наукових джерел, а також результати вивчення значного масиву емпіричного матеріалу.

Високим є теоретичний рівень викладу матеріалу, здобувач вдало застосував різноманітні методи наукового пізнання, ґрунтовно проаналізував законодавчі акти, коректно полемізував з іншими вченими, аргументовано обстоював власну позицію, на підставі чого сформував теоретичні висновки та практичні рекомендації, що є вагомим внеском у науку адміністративного права і мають достатній ступінь наукової новизни. Переважна більшість висновків та пропозицій дисертанта заслуговують на схвалення та підтримку.

В цілому дисертаційне дослідження Гайдая С.С. відрізняється аргументованістю та достатньою обґрунтованістю пропонованих висновків, що підтверджено належними інформаційними даними.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є одним із перших комплексних досліджень публічного адміністрування у сфері захисту земельних ресурсів в Україні, що дало змогу сформулювати перспективні напрями вдосконалення адміністративного законодавства, законодавства про державну службу, відомчих нормативно-правових актів, норми яких регулюють суспільні відносини у досліджуваній сфері. До основних наукових положень, що характеризують новизну отриманих результатів й виносяться на захист, належать такі:

вперше:

аргументовано авторські детермінанти «генеза становлення захисту земельних ресурсів в Україні», «державна політика у сфері захисту земельних ресурсів», публічне адміністрування у сфері захисту земельних ресурсів», «механізм публічного адміністрування у сфері захисту земельних ресурсів»;

доведено, що публічне адміністрування у сфері захисту земельних ресурсів – це комплексна, інституційно та нормативно врегульована діяльність суб'єктів публічної адміністрації, наділених адміністративно-розпорядчими та публічно-сервісними повноваженнями, яка спрямована на формування та реалізацію публічної політики у галузі земельних відносин як основного національного багатства та просторової бази соціально-економічного розвитку;

сформульовано, що механізмом публічного адміністрування у сфері захисту земельних ресурсів – це система засобів, способів, процедур, правових норм, методів та інших інструментів та ресурсів, які використовуються органами публічної адміністрації для реалізації покладених на них завдання щодо захисту, раціонального використання, відтворення земельних ресурсів та запобігання їх забрудненню;

удосконалено:

понятійні категорії «земля», «земельні ресурси», «захист земельних ресурсів», «політика», «державна політика»; «механізм»; «механізм публічного адміністрування», «принципи державної політики»;

класифікацію нормативно-правового забезпечення сфери захисту земельних ресурсів: а) за змістовно-функціональним призначенням б) за напрямами регулювання земельних відносин;

підходи щодо розуміння системи елементів механізму публічного адміністрування у сфері захисту земельних ресурсів в Україні;

напрямки ефективності публічного адміністрування у сфері захисту земельних ресурсів;

чинне законодавство України у сфері публічного адміністрування захистом земельних ресурсів;

дістало подальшого розвитку:

понятійні категорії: «публічне адміністрування», «механізм правового регулювання», «механізм адміністративно-правового регулювання», «раціональне використання земель»;

класифікація принципів державної політики у сфері захисту земельних ресурсів;

характеристика основних ознак публічної адміністрації у сфері захисту земельних ресурсів;

пропозиція щодо створення комплексної системи моніторингу земельних ресурсів «Єдина національна платформа для моніторингу стану земельних ресурсів», з метою підвищення ефективності контролю за станом земельних ресурсів і прийняття своєчасних і ефективних заходів для їх охорони та відновлення.

Повнота викладу наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації та в опублікованих працях. Теоретичні результати та висновки проведеного дослідження відображено у 10 наукових публікаціях, серед яких три статті у виданнях, включених МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук, та 7 тезах доповідей і наукових повідомлень на науково-практичних конференціях та круглих столах. Окремі положення дисертаційної роботи впроваджені у практичну діяльність, науково-дослідну роботу та освітній процес Національної академії внутрішніх справ.

Достатньо обґрунтованою та логічною є структура дисертації, яка є послідовною, раціональною, зумовленою предметом, метою та завданнями дослідження. Робота складається зі вступу, трьох розділів, що об'єднують вісім підрозділів, висновків, списку використаних і додатків.

У *вступі* автором чітко та логічно обґрунтовано вибір теми дослідження, окреслено сучасний стан та проблеми, виділено невирішені проблемні питання, охарактеризовано необхідність розв'язання суперечностей, які зумовлюють актуальність дослідження. Автор представив мету, об'єкт, предмет дослідження, сформував основні завдання, визначив методологічні та теоретичні основи, охарактеризував методи дослідження, розкрив наукову новизну, теоретичне і практичне значення одержаних результатів, представив відомості про впровадження та апробацію результатів дослідження, а також вказав структуру та обсяг дисертації.

У *підрозділі 1.1. «Генезис становлення та розвитку сфери захисту земельних ресурсів»* на підставі ґрунтового аналізу історичних джерел, законодавчих, нормативно-правових актів, а також правозастосовного досвіду сформульовано етапи становлення та розвитку сфери захисту земельних ресурсів. Доведено, що генеза становлення захисту земельних ресурсів в Україні – це еволюційний шлях від фрагментованих кадастрів феодального і радянського періодів через кодифікацію земельних норм у 1990–2000-х роках до сучасної цифрової, прозорої і ефективної системи, що відповідає європейським стандартам та забезпечує комплексну охорону, управління й прозорість у земельній сфері. Водночас аргументовано, що земельні ресурси – це об'єкт публічного управління, що охоплює сукупність земельних ділянок, які перебувають у власності держави, територіальних громад, юридичних і фізичних осіб, та мають екологічну, економічну й соціальну цінність.

У *підрозділі 1.2. «Особливості державної політики щодо захисту земельних ресурсів»* Доведено, що державна політика у сфері захисту земельних ресурсів – це цілеспрямована, системна та організаційно-правова діяльність органів публічної адміністрації та уповноважених інституцій, яка спрямована на забезпечення раціонального використання, збереження,

відтворення та відновлення земель як основного національного багатства, з урахуванням екологічних, економічних і соціальних пріоритетів сталого розвитку держави. Визначено та охарактеризовано особливості державної політики у сфері захисту земельних ресурсів, а саме: комплексність і міжгалузевий характер; превентивний та відтворювальний характер; висока суспільна значущість; необхідність балансування інтересів та залежність від регіональних особливостей. Класифіковано принципи державної політики у сфері захисту земельних ресурсів.

У підрозділі 1.3. *«Поняття та особливості публічного адміністрування у сфері захисту земельних ресурсів»* аргументовано, що публічне адміністрування у сфері захисту земельних ресурсів – це комплексна, інституційно та нормативно врегульована діяльність суб'єктів публічної адміністрації, наділених адміністративно-розпорядчими та публічно-сервісними повноваженнями, яка спрямована на формування та реалізацію публічної політики у галузі земельних відносин як основного національного багатства та просторової бази соціально-економічного розвитку. Разом з тим, сформовані та охарактеризовані особливості публічного адміністрування у сфері захисту земельних ресурсів в Україні.

У підрозділі 2.1. *«Поняття та елементи механізм публічного адміністрування у сфері захисту земельних ресурсів»* Обґрунтовано, що механізм публічного адміністрування – система засобів, способів, процедур, правових норм, методів та інших інструментів, які використовуються органами публічної адміністрації для реалізації покладених на них завдання. Аргументовано, що елементами механізму публічного адміністрування у сфері захисту земельних ресурсів є складові частини системи публічного адміністрування, які спрямовані на реалізацію державної політики у сфері раціонального використання, охорони та відтворення земель. Доведено, що раціональне використання земельних ресурсів слід трактувати як їх цільове та інтегроване залучення до господарського обігу, за якого забезпечується збалансоване, оптимально пропорційне й гармонійне поєднання економічної

результативності землекористування з дотриманням екологічних нормативів і обмежень.

У підрозділі 2.2. «Нормативно-правове адміністрування у сфері захисту земельних ресурсів» класифіковано нормативно-правове забезпечення сфери захисту земельних ресурсів: а) за змістовно-функціональним призначенням; б) за напрямками регулювання земельних відносин.

Доведено необхідність доповнення чинного законодавства:

главу 26 Земельного кодексу України доповнити ст. * такого змісту: «Рациональне використання земельних ресурсів» – це ефективне використання земель з урахуванням їх природних властивостей та екологічних вимог, що забезпечує збереження родючості ґрунтів, підтримку екологічної рівноваги, ефективне використання земель для аграрних, промислових, житлових та інших потреб, а також охорону навколишнього середовища, що дозволить покращити управління земельними ресурсами, сприятиме їх раціональному використанню та сприятиме охороні екосистем, а також зменшить екологічні ризики, пов'язані з нераціональним використанням земель;

ст. 171 Земельного кодексу України положенням такого змісту: «До деградованих земель також належать землі, що зазнали деградації, руйнування або забруднення внаслідок збройних (бойових) дій, застосування вибухонебезпечних предметів, переміщення важкої військової техніки, облаштування оборонних споруд чи інших дій воєнного характер»;

абз. 3 ч. 1 ст. 51 Закону України «Про охорону земель» словами: «...а також сільськогосподарські землі, що зазнали деградації або втрати родючості внаслідок воєнних (бойових) дій»;

до ч. 1 ст. 52 Закону України «Про охорону земель» доцільно доповнити наступним змістом: «До порушених земель також належать землі, пошкоджені або змінені внаслідок воєнних дій, мінування, вибухів, будівництва чи функціонування військових об'єктів та інженерних укріплень»;

Розділ 6 Закону України «Про охорону земель» доповнити ст. X: «Вимоги до власників і землекористувачів у разі деградації земель»

наступним змістом: «Власники та землекористувачі земельних ділянок зобов'язані вживати необхідних заходів для відновлення земель, що зазнали деградації, зокрема: відновлення родючості ґрунтів; здійснення водно-болотної реабілітації; використання технологій біоремедіації; створення систем зрошення, проведення лісозахисних робіт, насадження трав і дерев для зменшення ерозії ґрунтів і покращення водного балансу на земельних ділянках; застосування технологій сівозміни для запобігання виснаженню ґрунтів, використання органічних добрив для покращення структури ґрунтів і зменшення ерозії, тощо»;

ст. 52 Кодексу України про адміністративні правопорушення доповнити ч. 3 наступного змісту: «Порушення встановлених норм і правил охорони сільськогосподарських та інших земель, що призвели до їх забруднення, засолення, підтоплення, ерозії, деградації, зниження родючості ґрунтів, порушення структури ґрунтового покриву або самовільної зміни цільового призначення земельної ділянки без відповідного дозволу,

- тягнуть за собою накладення штрафу: на громадян – від тридцяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян; на посадових осіб та суб'єктів підприємницької діяльності – від ста до трьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян; на юридичних осіб – від трьохсот до п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян»;

ст. 21 Закону України «Про місцеві державні адміністрації» із назвою: «Повноваження в галузі використання та охорони земель, природних ресурсів і охорони довкілля», доповнити переліком повноважень у сфері охорони земельних ресурсів доповнити переліком повноважень у сфері охорони земельних ресурсів:

«здійснення контролю за використанням земель та розгляд справ про адміністративні правопорушення, а також передача матеріалів у разі виявлення порушень законодавства про охорону земель до уповноважених державних органів»;

«проведення планових та позапланових перевірок стану використання земельних ресурсів на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці».

У підрозділі 2.3. «Публічна адміністрація як суб'єкт адміністрування у сфері захисту земельних ресурсів» доведено необхідність: створення міжвідомчого координаційного органу або комітету при Кабінеті Міністрів України, який буде відповідати за забезпечення взаємодії між міністерствами в питаннях охорони земельних ресурсів; створення при Міністерстві економіки, докільля та сільського господарства України постійно діючої міжвідомчої робочої групи, яка б забезпечувала ефективну координацію дій між різними органами публічної адміністрації у сфері охорони та раціонального використання земельних ресурсів; створення/впровадження: сучасних технологій, таких як дистанційне зондування для моніторингу стану ґрунтів та інноваційні технології для відновлення родючості ґрунтів, має великий потенціал для покращення охорони земельних ресурсів в Україні; систем точного землеробства, таких як GPS-навігація для точного розміщення культур, сенсори та дрони для моніторингу стану поля та ґрунтів в реальному часі, а також системи моніторингу в режимі реального часу дозволить значно покращити охорону земельних ресурсів; створення комплексної системи моніторингу земельних ресурсів «Єдина національна платформа для моніторингу стану земельних ресурсів», яка б об'єднувала всі дані про земельні ресурси (від кадастрових даних до екологічного стану ґрунтів), та включала використання новітніх технологій, таких як супутникові знімки та геоінформаційні системи (ГІС), що дозволить значно підвищити ефективність контролю за станом земельних ресурсів і прийняття своєчасних і ефективних заходів для їх охорони та відновлення. Також, створення Міністерством економіки, докільля та сільського господарства України такої платформи стало б важливим кроком до покращення адміністрування земельних ресурсів та їх охорони в Україні.

У підрозділі 3.1. «Міжнародний досвід щодо публічного адміністрування у сфері захисту земельних ресурсів» проаналізовано досвід

таких країн як: США, Німеччина, Канада, Великобританія, Швеція, Польща та ін. Визначено, що більшість розвинених країн, зокрема ФРН, поєднують захист права приватної власності із соціальними обов'язками, що походять з цього права, що досягається через деталізовану правову регламентацію обігу сільськогосподарських земель, яка обмежує їх нераціональний розподіл, дроблення та зміну цільового призначення. У країнах Західної Європи оренда сільськогосподарських земель є широко поширеною формою організації аграрного сектору (понад 60% у Німеччині та Франції) з наданням переваги фермерам та особам, які мають відповідну освіту та досвід, при придбанні сільськогосподарських земель, що реалізується через спеціальні дозвільні процедури, механізм переважного права купівлі та систему сільськогосподарських судів. Міжнародний досвід підкреслює важливість інформаційної прозорості та цифровізації. Ініціативи, як-от EULIS та ELRA, демонструють необхідність створення комплексних, інтерактивних та багатомовних онлайн-платформ для доступу до земельних реєстрів, що значно полегшує транскордонні транзакції та покращує якість послуг. Встановлено, що в країнах ЄС основою якісного надання адміністративних послуг є наявність спеціальних кодифікованих актів. Адміністрування земельних ресурсів відбувається з орієнтацією на потреби громади в умовах співпраці органів місцевої влади через угоди про співпрацю та створення «універсальних центрів послуг». Певним зразком для України може стати практика реформування адміністративних процедур на основі сервісної спрямованості та використання адміністративного акта як ключового засобу завершення процедури.

У підрозділі 3.2. «Ефективність публічного адміністрування у сфері захисту земельних ресурсів» виокремлено, на основі вивчення міжнародного досвіду та законодавчого його врегулювання, перспективні напрямки удосконалення публічного адміністрування у сфері захисту земельних ресурсів: удосконалення нормативно-правової бази; впровадження на рівні держави єдиної координаційної моделі управління охороною земельних ресурсів; розвиток механізмів цифровізації у сфері публічного

адміністрування охороною земель; удосконалення системи державного нагляду; впровадження сучасної системи моніторингу стану земель; підвищення рівня професійної підготовки кадрів та проведення просвітницької роботи; адаптація політики захисту земель до умов воєнного та післявоєнного часу; реформування фінансово-економічного механізму управління земельними ресурсами; розвиток міжвідомчої та міжнародної співпраці шляхом створення міжвідомчих координаційних рад.

Доведена необхідність розроблення та впровадження Національної стратегії охорони та відновлення земельних ресурсів України на 2026–2035 роки.

У *висновках* дисертації сформульовано наукові положення та одержано результати, що в сукупності спрямовані на вирішення важливого наукового завдання з розроблення теоретичних положень і науково обґрунтованих рекомендацій щодо публічного адміністрування у сфері захисту земельних ресурсів України.

Уявляється достатнім рівень апробації представленого дослідження. Так, основні положення та висновки дисертації оприлюднено у фахових українських, міжнародних виданнях, на міжнародних та всеукраїнських конференціях та круглих столах.

Загалом, дисертаційна робота Гайдая С.С. справляє позитивне враження, оскільки автор продемонстрував такі риси вченого, як працездатність та наполегливість, сформувала цілісне й обґрунтоване уявлення про сучасний стан і перспективи публічного адміністрування у сфері захисту земельних ресурсів України.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації. Не деталізуючи численні здобутки та позитивні аспекти виконаної дисертаційної роботи, загалом позитивно оцінюючи рецензовану працю, зосередимо увагу на *окремих суперечностях та дискусійних положеннях*, які, потребують або додаткової аргументації, або спеціальних роз'яснень під час захисту дисертації, зокрема:

1. На стор. 57 дисертації Вами запропоноване визначення «захист земельних ресурсів» як комплексне, що охоплює правові, організаційні та економічні заходи. Однак, чи не зумовлює таке широке та комплексне трактування ризику надмірної універсалізації поняття та ускладнення його практичного застосування у сфері публічного адміністрування? Наскільки запропоноване визначення забезпечує оптимальний баланс між концептуальною узагальненістю та практичною придатністю для реалізації правових і управлінських механізмів? Аргументуйте, будь-ласка, власну позицію.

2. У дисертації (стор. 72) запропоновано авторський поділ принципів державної політики на універсальні, організаційні та особливі. Разом із тим, викликає науковий інтерес твердження про те, що саме «особливі» принципи забезпечують галузеву автономію земельної політики. Обґрунтуйте питання щодо критеріїв їх виокремлення та відмежування їх від загально-екологічних засад? Чи не мають вони переважно похідного характеру, відтворюючи зміст екологічних принципів у сфері земельних відносин?

3. У дисертації зазначається, що сучасна система захисту земель в Україні відповідає європейським стандартам. Разом із тим, таке твердження потребує більшої конкретизації та нормативного підґрунтя. Які саме стандарти, принципи чи підходи Європейського Союзу були покладені автором в основу цього висновку?

Перелічені вище зауваження в цілому не впливають на високу позитивну оцінку роботи, оскільки спрямовані на уточнення чи доповнення окремих положень дисертації, а у низці випадків носять спірний чи дискусійний характер.

Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що тема дисертації надзвичайно актуальна, сформульовані автором висновки й рекомендації є достатньо аргументованими, вирізняються науковою новизною і мають не лише теоретичне, а й практичне значення.

Таким чином, рецензована дисертація є кваліфікованою науковою працею, що містить результати здійснених автором досліджень. Отримані

Гайдаєм С.С. нові науково обґрунтовані результати в сукупності розв'язують конкретне наукове завдання, що має істотне значення як для науки адміністративного права, так і для практичної діяльності.

Оцінка змісту дисертації, її завершеність в цілому, оформлення. Зміст дисертації відповідає заявленій дисертантом галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право», робота пройшла належну апробацію. Дисертація є кваліфікованою, завершеною працею, у якій не виявлено порушень академічної доброчесності. Дослідження підготовлено зрозумілою, юридично і літературно грамотною мовою. Оформлення дисертації загалом відповідає встановленим МОН України вимогам.

Отже, дисертація відповідає вимогам «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах)», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 року № 283), наказу МОН України № 40 від 12 січня 2017 року «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами від 12 липня 2019 року) і «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44), а її автор – Гайдай Сергій Сергійович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент:

доцент кафедри публічного та міжнародного права
Київського національного економічного
університету імені Вадима Гетьмана,
кандидат юридичних наук, доцент

Любов ШЕВЧЕНКО

